

מכף רגל ועד ראש

שבת אחר הצהריים

קראו את הפרקים והפסוקים הבאים לקראת השיעור השבועי: משלי ד',
 מל"א ג' 9, מתי י"ג 44, משלי ה', קור"א י' 13, משלי ו' 1-19.

פסוק לשינון: "פִּלְס מַעְגַּל רִגְלְךָ; וְכַל דְּרָכֶיךָ יִכְנוּ. אֵל תֵּט יְמִין וּשְׂמֹאל; הָסֵר
 רִגְלְךָ מִרָע" (משלי ד' 26, 27).

על פי המדע, שמיעה משפיעה על הדרך שבה אנו צועדים, ושווי המשקל שלנו מושפע מאיכות השמיעה שלנו. לפיכך, הוראה או חינוך, כלומר הדברים שאנו שומעים, חיוניים מאוד לאורחות חיינו. במשלי ד' 7 נאמר: "רֵאשִׁית חֲכָמָה, קִנְיָה חֲכָמָה!" מכאן שחוכמה היא הדבר העיקרי.

ואולם, תהיה ההוראה טובה ככל שתהיה, התלמיד חייב לשים לב לדברים שהוא לומד. מורה מצרי קדום העיר באירוניה: "אוזנו של הנער ממוקמת על גבו; הוא מקשיב כשמלקים אותו." (באומנות המצרית, תלמיד מוצג לפעמים כבעל אוזניים גדולות על גבו.) אין די בידע מה טוב ונכון לעשות, ומה רע ומוטעה לעשות; עלינו לדעת כיצד לבחור בין טוב לרע. רכישת חוכמה מורכבת מהקשבה להוראה נאותה וציות לדברים שלמדנו כדי שלא נסטה חלילה מדרך הישר.

שְׁמַעוּ!

קראו את משלי ד'. איזו אמיתה מעשית טמונה כאן? כיצד ניישם אותה בחיינו, בזמן שאנו משתדלים לדבוק בה' ולהישאר נאמנים לו?

פעולה ה"שמיעה" מציינת את הצעד הראשון בחינוך. העברים הקדמונים האמינו כי מרכז החוכמה או הבינה אינו המוח, אלא האוזניים. מכאן עולה שאפילו לפני שאנו מנסים לתפוס או לפתור בעיה כלשהי, עלינו תחילה לשמוע אותה. פירוש הדבר שעלינו להקשיב. כששלמה ביקש חוכמה מה', הוא ביקש במיוחד לקבל "לב שִׁמְעַ" (מל"א ג' 9), דהיינו, לב קשוב ומבין.

לפיכך, הצעד הראשון ברכישת חוכמה הוא "להקשיב", דבר המעיד כי חוכמה נובעת ממקור חיצוני (במקרה הזה, ההורים). אין ביכולתנו לגלות את החוכמה בעצמנו. אדם מצליח שהשיג את הצלחתו בכוחות עצמו הוא רעיון בלתי אפשרי בעיני החוכמה המקראית. חוכמה היא בראש וראשונה דבר מה שאנו מקבלים, לא דבר שאנו בונים ומעצבים דרך כישורינו או חושפים בעזרת פיקחותנו או דרך החשיבה שלנו. היכולת ל"שים לב" מרמזת על מעורבותו של הלב בתהליך ההקשבה. לפיכך, החיפוש אחר חוכמה אינו אך ורק מבצע אובייקטיבי קר. הלב, לב לבו של האדם (ועל פי מחשבת העברים) מושב הרגשות, משתתף בחיפוש אחר החוכמה.

קראו את מתי י"ג 44 ואת ירמיה כ"ט 13. איזה קשר מצאתם בין פסוקים אלה לבין החיפוש אחר החוכמה, המתואר במשלי ד'?

לרגשות יש תפקיד חיוני בקשרינו עם הזולת, ולכן אין להתעלם מהם בנוגע לקשר שלנו עם אלוהים. כיצד נלמד מהו מקומם הנאות וערכם של הרגשות בהקשר לחיינו הרוחניים? כיצד נווטו אתכם רגשותיכם לעשות את הטוב (והרע), ומהם הלקחים שהפקתם מחוויות אלה?

הגנו על משפחתכם

מרגע שהחלטנו לצעוד בדרך החוכמה, עלינו לנקוט משנה זהירות, שכן אנו ניתקל במכשולים לאורך הדרך (ראו פטר"א ה' 8). אחת הסכנות הגדולות ביותר שניקלע אליהן קשורה למשפחתנו, התחום היקר ביותר, הרגיש ביותר והאינטימי ביותר של חיינו.

קראו את פרק ה' במשלי. מפני אילו סכנות עלינו להישמר?

הסכנה הראשונה טמונה בנו; ליתר דיוק, במוצא פינו. עלינו לשמור על לשוננו מכל משמר כדי לוודא שאיננו מעבירים מסר לא הולם או מבולבל. מוצא פינו חייב לעלות בקנה אחד עם הידע שלנו ולשקף את השקפותינו הרוחניות.

הסכנה השנייה אורבת לנו מגבר אחר או אישה אחרת. על אף שהכתוב מייחס את הסכנה ל"אישה אחרת", יש להבין את לשון הכתוב כמתייחסת לגברים ונשים כאחד; פיתוי יכול לבוא מגבר או אישה המתערבים ומפריעים לחיי המשפחה. גבר או אישה עלולים לפתות את בן/ת הזוג הנשוי/אה להפר את שבועת הנישואים, ומי מאיתנו לא ראה אצל הזולת או חווה על בשרו את ההרס הרב שממיט חטא זה?

על פי הכתוב, הדרך הטובה ביותר להתגבר על פיתויים כאלה, המתחילים לפעמים במילים מפתות, היא להקשיב לדברי החוכמה. דרך הקשבה וציות להדרכה שניתנה בהשראת ה', רוב הסיכויים שנצליח להתמקד בעשיית הדברים החיוניים, וכך נהיה מוגנים מפני ניאוף או פיתויים אחרים שניתקל בהם.

מובן שעלינו לא רק להישמר מפני ניאוף, אלא אף להימנע מללכת למקום שבו יושבת המפתה (משלי ה' 10); וברור שעלינו לא להתקרב "אֶל פֶּתַח בַּיְתָהּ" (שם, פס' 8).

לבסוף, ייתכן שההגנה הטובה ביותר מפני הפיתוי לאהוב גבר אחר או אישה אחרת היא פשוט לאהוב את בן/בת הזוג. לכן, עצת האב לבנו היא לדבוק ב"אִשֶׁת נְעוּרָךָ" (משלי ה' 18). עצה זו מהדהדת בדברי מחבר ספר קהלת: "רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ, כָּל יְמֵי חַיֵּי הַבְּלָדָה, אֲשֶׁר נָתַן לָךְ [ה'] תַּחַת הַשָּׁמַשׁ" (קהלת ט' 9). היו אסירי תודה על מה שיש לכם, ולא תצטרכו לחפש במקום אחר.

קראו את פסוק 13 בפרק י' באיגרת הראשונה אל הקורинתיים. עם הבטחה זו לפניכם, אילו צעדים מוגדרים ומעשיים עליכם לקחת, כאן ועכשיו, כדי להגן על עצמכם מפני התאוות המקננות בלבכם?

הגנו על קשרי הידידות שלכם

מישהו התפלל פעם: "אלוהים הגן עלי מפני חבריי; אני יכול לטפל בעצמי באויביי." מחבר ספר משלי מודאג מן הפגיעות של קשרי ידידות. הוא מייעץ לנו כיצד לשמור על חברינו וגם, אם יעלה הצורך, כיצד להישמר מפניהם. המילה "רע" עשויה אף לציין "שכן", אדם הקרוב אלינו שהפך לחבר או עשוי להפוך לחבר. חוכמת המקרא מוקירה ומעריכה קשרים אנושיים ומייעצת לנו לנהוג בשום שכל ובכבוד במערכות היחסים שלנו. **קראו את משלי ו' 1-5. לאיזו בעיה מתייחס שלמה? מהו הפתרון? בנוסף, איזה עיקרון רוחני חשוב אנו מוצאים כאן?**

בשעה שהתורה מאיצה בבני האדם לעזור לעניים ולהלוות להם כסף בלי לדרוש מהם ריבית (שמות כ"ב 25), החוכמה מזהירה אותנו ממתן ערבות כספית לחבר הנתון בחובות. חובת גמילות החסדים חייבת לעלות בקנה אחד עם הצדק (שמות כ"ג 2, 3). על אף שעלינו לנהוג בנדיבות כפי שידינו משגת, עלינו לנהוג בתבונה כדי לוודא שגמילות החסדים שלנו או תרומתנו הכספית לא יהפכו לכישלון מחפיר (השוו עם משלי כ"ב 27). לפיכך, מחבר הספר משיא לנו עצה חכמה. ההזהרה הראשונה חלה על מוצא פינו. חשוב מאוד שנעריך את המצב לאשורו ונוודא שידינו משגת כדי לסייע לידידנו. אם זה המצב, רק אז נוכל להתחייב ולהבטיח לערוב לו. כשמדובר בקשר חם או כשרגשותינו מציפים אותנו, הדבר עלול לגרום לנו לנהוג בפזיזות ולתת את התחייבותנו, ואנו עלולים להצטער על כך בשלב מאוחר יותר.

לא משנה עד כמה כוונותינו טובות, חשוב מאוד שנחשוב פעמיים לפני שנתחייב לדבר מה שאין ביכולתנו למלא. הנקודה היא שאם מיהרנו להבטיח ערבות ואין בידינו לקיים זאת, עלינו לעשות כל שביכולתנו כדי לתקן את המצב, כולל להשפיל עצמנו, להודות בטעותנו ולבקש מחילה וחסד.

כיצד נמצא את האיזון בין רצוננו לשאת "איש את מעמקת רעהו" (גלט' ו' 2), לבין מוסר ההשכל שניתן לנו בפסקה זו המזהירה אותנו מפני מתן ערבות?

הגנו על עבודתכם

קראו את משלי ו' 6-8. מה נוכל ללמוד מן הנמלה?

הנמלים לא רק עובדות קשה (אפילו קשה יותר מבני האדם, אם משווים בין המשא שהן מסוגלות לסחוב למשא שהאדם יכול לסחוב ביחס למשקל של שני הצדדים), הן אף עובדות באופן עצמאי ואינן זקוקות למשגיח. ככתוב: "[הנמלה] אין לה קצין, שטר ומש"ל" (פס' 7). הסיבה היחידה לחריצותן היא העתיד. הן "מצפות" לזמנים קשים (עונת החורף), ולכן מכינות מבעוד מועד את מזונן לקראת החורף. לפיכך, הנמלה מלמדת אותנו את חוכמת החשיבה לעתיד בזמן שאנו עורכים תוכניות או עוסקים בפעילות כלשהי. "סוגיה זו דורשת את שיקול הדעת של כל הורה, כל מורה, כל תלמיד וכל בן אנוש, צעיר או זקן. שום תוכנית עסקית או תוכנית לחיים לא תהיה מאוזנת או מושלמת אם היא כוללת אך ורק את שנות החיים הקצרות בעולם הזה ואינה מכינה דבר לקראת העתיד הנצחי." (אלן ג'יי. ווייט, Education, עמ' 145).

קראו את משלי ו' 9-11. מה נוכל ללמוד מן העצל?

העצל הוא זה שצריך ללמוד מן הנמלה ולא להיפך: "לֹדֵךְ אֶל נְמִלָּה עֲצֵל! רְאֵה דְרָכֶיהָ וְחָכְמָהּ" (משלי ו' 6). בזמן שהנמלים עסוקות בעבודתן, העצלנים ישנים. בזמן שהנמלים (סמל החריצות), אוגרות את תנובת הקציר, העצלנים מבלים בשינה, בנמנום או יושבים בחיבוק ידיים, (סמל לעצלות ובטלה). הנמלים מתעלות על עצמן כשהן סוחבות משא הכבד בהרבה ממשקל גופן, וכשהן אוגרות מזון לקראת העתיד; העצלנים חיים בהווה, הם אינם עושים את המוטל עליהם, והם עסוקים בעצמם בלבד.

על אף שעצלות ובטלה מוקעים כאן, עלינו אף לזכור שהחיים הם הרבה יותר מעבודה ועשיית רווחים. כיצד השבת החותמת את שבוע העבודה מסייעת לנו למצוא את האיזון הנכון?

הגנו על עצמכם

לאחר שהוזהרנו מפני הסכנות המסוימות המאיימות על שלושה היבטים בחיינו – משפחתנו, קשרינו החברתיים ועבודתנו – מעניק לנו ספר משלי תיאור של הרשעים ומציג בפנינו סטירה אירונית חדורת הבחנה פסיכולוגית חדה. שתי הפואמות (משלי ו' 15-12, 16-19) מקבילות ומציגות מוטיבים דומים. טיבו של הרשע מתואר לפי הדברים הטמונים בלבו: המחשבות הרעות והמזימות שהוא חורש בלבו; בעת ובעונה אחת, מחשבותיו ומזימות לבו באות לידי ביטוי במעשיו ובהתנהגותו.

קראו את משלי ו' 14, 18 ואת מתי ט"ו 19. איזו נקודה חשובה מחדד הכתוב? _____

"אם אתם מתמכרים לדמיונות שווא ומניחים למוחכם להגות בנושאים לא טהורים, אתם אשמים במידה מסוימת לפני ה' כאילו ביצעתם את מחשבותיכם." (אלן ג'י. ווייט, The Adventist Home, עמ' 334.)

אילו אזהרות ניתנו במשלי ו' 12-19? _____

הדימוי כאן הוא אירוני. הרשע הממהר לעשות את מעשיו הרעים, מופיע בעקבות תיאורו של העצלן המנמנם או יושב בחיבוק ידיים. דומה ששתי הגישות שונות לחלוטין, ועם זאת שתיהן מפיקות לקח זהה. הן הרשע והן העצל מרוכזים בעצמם. לאיש מהם אין שום עניין בקבלת עצה או הדרכה מן הזולת. הם פועלים על פי חוכמתם ונטיית לבם. העצלנים ישנים, אוזניהם אינן שומעות ורגליהם אינן מתפקדות; הרשעים מפעילים אך ורק את רגליהם ואת פיהם, לא את אוזניהם. התוצאה זהה: הן הרשעים והן העצלנים יאבדו.

לרוע יש שתי תוצאות: הוא לא רק מזיק לאנשים שנעשה להם עוול, אלא אף לחוטאים עצמם. השקרנים יאמינו לבסוף בשקרים של עצמם. חשוב גם לציין שהתוצאה הסופית של הרשע היא מחלוקת וריב, דבר שעשוי להשפיע גם על החברה. אכן, תוצאות החטא רק לעיתים נדירות, אם בכלל, מוגבלות לחוטאים בלבד. אנשים אחרים מושפעים מן החטא, ובדרך כלל לרעה בלבד.

כיצד השפיעו חטאיהם של אנשים אחרים על חייכם? אין ספק שבמידה רבה. אילו לקחים תפיקו מכך על מידת הזהירות שעליכם לנקוט כדי שמעשיכם לא יזיקו לזולת? _____

לימוד נוסף: קראו בספרה של אלן ג'י. ווייט, The Adventist Home, את הפרק "Moral Standards", עמודים 326-339; בספרה, The Ministry of Healing, את הפרק "In Contact With Others", עמודים 489-491; בספרה, Education, את הפרק "Other Object Lessons", עמודים 117-120.

"יש ללמד את תלמיד כתבי הקודש לגשת ללימוד ברוח של תלמיד. אנו אמורים לחפש ולהתעמק בכתובים, לא כדי למצוא הוכחה שתאשש את דעותינו, אלא כדי ללמוד ולדעת מה אלוהים אומר..."

"היעדר ריכוז הוא אחד הגורמים העיקריים לחולשה מוסרית ולשימוש חלקי ביכולת השכלית... בעקבות הגל הגואה של דברי דפוס המציפים אותנו ללא הרף מבתי הדפוס ומן העיתונות, זקנים וצעירים כאחד עושים לעצמם מנהג לקרוא במהירות, ברפרוף ובשטחיות; אי לכך, המוח מאבד את יכולת הריכוז ואת החשיבה החדה שלו." (אלן ג'י. ווייט, Education, עמ' 189).

"הקנינים שהנמלים בונות לעצמן מעידים על המיומנות, החריצות וההתמדה שלהן. בכוחן לשאת אך ורק גרעין חיטה זעיר אחד בכל פעם, אך בזכות שקדנותן והתמדתן הן עושות פלאים.

"שלמה המלך מצביע על החריצות והשקדנות של הנמלה כתוכחה לאנשים המכילים את זמנם בבטלה או במעשים המשחיתים את הנפש והגוף. הנמלה מתכוננת לקראת עונות השנה הבאות; ואולם, אנשים רבים שחוננו במתת החשיבה ושיקול הדעת אינם משכילים להתכונן לחיי העולם הבא." (אלן ג'י. ווייט, Counsels to Parents, Teachers, and Students, עמ' 190).

שאלות לדיון:

1. הגו לעומק ברעיון העזרה לזולת. כיצד נסייע לזולת, ואפילו במחיר אישי? כיצד ניישב בין הדברים שלמדנו בשיעור השבוע לבין המצווה: "אֵין אֶהְבֶּה גְדוֹלָה מֵאֶהְבְּתוֹ שֶׁל הַנּוֹתֵן אֶת נַפְשׁוֹ בְּעַד יְדִידוֹ" (יוחנן ט"ו' 13)?
2. אילו לקחים נוספים נפיק מעולם הטבע כדי ליישם בחיינו? ואולם, בהתחשב בעובדה שעולמנו נגוע בחטא, מדוע עלינו לנקוט זהירות בלקחים שאנו מפיקים ממנו?
3. קראו את שבע תועבות ה' על פי משלי ו' 16-19. מדוע דברים אלה מתועבים כל כך בעיני ה'?